19/11/2018

Η ιστορική Μονή Επάνω Χρέπας

/ Ιερές Μονές

Η **Ιερά Μητρόπολη Μαντινείας και Κυνουρίας,** μάς παρουσιάζει την ιστορική Ιερά Μονή Επάνω Χρέπας μέσα από τον επίσημο ιστοχώρο της:

Η Ιερά Μονή Επάνω Χρέπας **βρίσκεται σε απόσταση λίγων χιλιομέτρων δυτικά της Τρίπολης,** κοντά στον μικρό οικισμό του Περιθωρίου. Η θέση της μονής προσδιορίζεται πάνω στην παρειά των νότιων διακλαδώσεων του Μαινάλου, σε υψόμετρο περίπου 1.280 μέτρων. Βρίσκεται σε σημείο με εξαιρετική θέα προς τον κάμπο της Τρίπολης.

Ο αρκαδικός λαός από την αρχαιότητα είχε τοποθετήσει πάνω στο όρος Μαίναλο, εκτός από τις βασικές θεότητες του Δωδεκαθέου και θεότητες όπως ο Πάνας, οι Μαινάλιες Δρυάδες, Αμαδρυάδες και Βάκχες. Ο χριστιανισμός, στην προσπάθειά του να εξαγνίσει τα σημεία της ειδωλολατρικής λατρείας, συνήθιζε να τοποθετεί στη θέση τους ναούς. Για την περιοχή του Μαινάλου δεν υπάρχουν ενδείξεις για τη νέα θρησκεία κατά τους παλαιοχριστιανικούς χρόνους. Στους ύστερους χρόνους της βυζαντινής αυτοκρατορίας φαίνεται πως μοναχοί επέλεξαν αυτό το σημείο

του Μαινάλου για να ιδρύσουν μοναστήρι προς τιμήν της Παναγίας της Επανωχρεπίτισσας.

Το Μαίναλο (ή ο Μαίναλος) αποτελείται από τρεις υψηλές κορυφές: την Οστρακίνα στα βόρεια (1.981 μ.), τον Αϊντίνη στο μέσο (1.849 μ.) και την Επάνω Χρέπα στα νότια (1.559 μ.).

Ο χώρος όπου έχει κτιστεί η μονή έχει μεγάλη στρατηγική σημασία, **καθώς ελέγχει τις διαβάσεις του Μαινάλου προς τη Γορτυνία,** μέσω των χωριών του Φαλάνθου. Εκεί έχουν διαδραματιστεί σοβαρά πολεμικά γεγονότα, στα οποία η μονή της Παναγίας της Επάνω Χρέπας χρησιμοποιήθηκε ως φυλάκιο προστασίας.

Το Μαίναλο προσφέρει **ανέκαθεν φυσική ισχυρή προστασία με τον όγκο του,** τις κορυφές του και τις χαράδρες του. Μολονότι επρόκειτο για μια εκτεταμένη σχιστολιθική παρειά του όρους, οι εργασίες που έχουν πραγματοποιηθεί από τους μοναχούς, έχουν διαμορφώσει έναν κατάλληλο χώρο για κτίσματα, κήπους αλλά και πλάτωμα, το οποίο σήμερα χρησιμοποιείται για την πρακτική εξυπηρέτηση των προσκυνητών και τα οχήματα τους.

ΟΝΟΜΑΣΙΑ

Η μονή είναι αφιερωμένη στην Κοίμηση της Θεοτόκου και έχει μείνει γνωστή ως *«Μονή της Επάνω Χρέπας»*. Η ονομασία *Επανωχρεπίτισσα* προέρχεται από το όνομα του πλησιέστερου βουνού του Μαινάλου επί του οποίου είναι κτισμένη η μονή. Ορισμένοι μελετητές υποστηρίζουν ότι η ονομασία προέρχεται από τη σλαβική λέξη «χρέπα» που σημαίνει σωρός. Ο Ν. Κ. Αλεξόπουλος θεωρεί ότι η επωνυμία *«Χρέπα»* προέρχεται από το χαλεπός, χαλέπα, χλέπα, χρέπα, το οποίο σημαίνει έδαφος πετρώδες και άγονο.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Άγνωστο παραμένει πότε χορηγήθηκε το πρώτο σταυροπηγιακό προνόμιο στη μονή. Είναι ήδη σταυροπηγιακή το 1581, όταν τον Φεβρουάριο ο πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ιερεμίας ο Β΄ αναγνωρίζει ως σταυροπήγιο και το μετόχι της μονής στον Άγιο Γεώργιο στην Τρίπολη που χαρακτηρίζεται ως μονύδριον. Μεταξύ άλλων αναφέρονται τα ακόλουθα: «...εκ των θείων σταυροπηγίων γνωρίζεται και η ιερά μονή της Παναγίας, της κείμενης εν τω βουνώ της Επάνω Χρέπας, της πλησίον Υδροπολιτζάς, της πατριαρχικής και σταυροπηγιακής χώρας, όπου έξω εις τα ταύτης αμπέλια και το μονύδριον του Αγίου Γεωργίου, έρημον ειπείν και ουδέν έχον, πλην χρήσιμον ως μετόχιον είναι του μοναστηρίου τούτου της Παναγίας της Επάνω Χρέπας, ίνα οι υπηρετούντες μοναχοί και εξοικονομούντες τα πλησίον αμπέλια και χωράφια, αφιερωμένα τω σταυροπηγίω

αυτώ της Παναγίας κατοικείν έχοιεν και μη καθ’ εκάστην ημέραν αναγκάζεσθαι μακράν και δύσκολον υπομένειν οδόν άχρι της ανόδου του βουνού, όπου το μοναστήριον…».

Το τελευταίο σιγίλλιο που σώζεται είναι του Γρηγορίου Ε΄ τον Μάρτιο του 1798, από περικοπή του οποίου μπορούμε να οδηγηθούμε στην εικασία ότι το προηγούμενο σιγίλλιο είχε εκδοθεί επί Γαβριήλ Δ΄ (1780-1785), δηλαδή μετά τα Ορλωφικά. Αν πριν από αυτό είχε εκδοθεί άλλο, αυτό δεν είναι δυνατόν να επιβεβαιωθεί. Το σιγίλλιο του Ιερεμία Β΄, του 1581, πιθανώς να είναι το δεύτερο στη σειρά από τα σιγίλλια που εκδόθηκαν:

Ιερεμίας ελέω Θεού αρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ρώμης και Οικουμενικός Πατριάρχης.

† Των οφειλομένων τη ημών μετριότητι καίν τούτο εστί, το βοηθείας λόγων και γραμμάτων ημετέρων πέμπειν τοις δεομένοις μοναστηρίοις απανταχού, εξόχως δε τοις ιεροίς στ(αυ)ροπηγίοις ημών, ων η εκδίκησης ημιν γίνεσθαι κανονικόν και προσφορώτατον και ει τι χρειώδες και αναγκαίον εις σύστασιν παρέχειν και κυρούν διαμονήν. Ενθέντοι, επεί εν των θείων στ(αυ)ροπηγί(ων) γνωρίζεται κ(αι) η Ιερά μονή της Παναγί(ας), της κείμενης εν τω βουνώ της Επάνω Χρέπας, της πλησίον Υδροπολιτζάς, της π(ατ)ριαρχικής κ(αι) στ(αυ)ροπηγιακής χώρας, όπου έξω εις τα ταύτης αμπέλια και το μονύδριον του Αγίου Γεωργίου έρημον ειπείν κ(αι) ουδέν έχον, πλην χρήσιμον ως μετόχιον είναι του μοναστηρίου τούτου της Παναγί(ας) της Επάνω Χρέπ(ας), ίνα οι υπηρετούντ(ες) μοναχοί και εξοικονομούντ(ες) τά πλησί(ον) αμπέλια κ(αι) χωράφια, αφιερωμένα τω στ(αυ)ροπηγίω αυτώ της Παναγί(ας), κατοικείν έχοιεν , κ(αι) μη καθ’ εκάστην ημέραν αναγκάζεσθαι μακράν κ(αι) δύσκολον υπομένειν οδόν άχρι της ανόδου του βουνού, όπου το μοναστήριον. Και ηξιώθημεν δια των παρόντων γραμμάτ(ων) τω στ(αυ)ροπηγίω αυτώ της Παναγί(ας), της Επάνω Χρέπας βοηθείν και δηλώσαι ότι γνώμη ημών ο ναός αυτός του αγίου Γεωργίου, ο πλησίον της Υδροπολιτζάς, μένειν μετόχιον του μοναστηρίου αυτού της Παναγί(ας), ως πολλήν την ωφέλειαν παρεξόμενος, τουναντίον δε ούτω έρημος μένων ουδέν χρησιμεύσει, το παρόν εκδίδομεν π(ατ)ριαρχικόν σιγιλλιώδες ημέτερον γράμμα τοις θεοφιλώς αιτησαμένοις χαριζόμενοι, άμα τε κ(αι) την σύστασιν του στ(αυ)ροπηγίου ημών εξοικονομούν(τες) κ(αι) στέργοντ(ες) και αποφαινόμεθα εν αγίω πν(ευματ)ι, ίνα συν Θ(ε)ώ κοινοβιακώς διοικούμενον το ιερόν αυτό μοναστήριον κ(αι) π(ατ)ριαρχικόν ημέτερον στ(αυρ)οπήγιον της Παναγίας της Επάνω Χρέπας και μνημονεύον το του ημετέρου ονόματ(ος), ως και τα λοιπά ημών σεβάσμια στ(αυρο)πήγια και τελών ετησίως το σύνηθες τέλος δια την σύστασιν αυτού κ(αι) την αναγκαίαν χρείαν ως μετόχιον έχει κ(αι) τον ουδέν έχοντα ναόν αυτόν του αγίου Γεωργίου, ος πλησιοχωρεί τω ετέρω στ(αυ)ροπηγίω της Υδρομπολιτσάς, ων

κ(αι) η βούλησις συναινεί τη αιτήσει τ(ων) μοναχών των ενασκουμέν(ων) εν τη ρηθείση μονή της Παναγί(ας) αυτής της Επάνω Χρέπας, ου μόνον δε τον ναόν τούτον του αγίου Γεωργ(ίου) διαμέν(ειν) δια τας αναγκαί(ας) χρεί(ας) του μοναστηρίου σταυροπήγιον |εντελλόμεθα κ(αι) ουδένα ιερωμέν(ον) ή λαϊκ(όν) εναντιούσθαι ή ποιείν εκεί ανωφελή συμπόσια, εξ' ων ουδέν αγαθόν, λογομαχίαι δε μόνον κ(αι) ακαταστασίαι, ος δε εναντιωθή, υπάρχη αργός κ(αι) αφωρισμέν(ος), ως τον οίκον του Θ(εο)ύ κ(αι) ήδη μετόχιον χρήσιμον της σεβασμί(ας) οριζόμενον μονής οίκον πότου κ(αι) αχρείον βουλόμενος διαμενείν, αλλά και παν αφιερωμένον και αφιερωθησόμενον εμμένειν αμετακίνητον κ(αι) αναπόσπαστ(ον) δια παντός ως κανονικόν τε κ(αι) δίκαιον, ουδενός όλως ιδιοποιήσασθαι προαιρουμένου τι, εν αργία και αφορισμώ. Επί τούτοις γαρ εγένετο κ(αι) το παρόν σιγιλλιώδ(ες) π(ατ)ριαρχικόν ημέτερον γράμμα και πέμπεται αιτησαμένοις αυτοίς χρειωδώς και αναγκαί(ως). Ταύτα, ως πολλοί των χρησί[μ](ων) [χριστια]νων, των από Υδρομπολιτζας, προσεμαρτύρησαν κ(αι) τούτου [ένεκεν] τω πατριαρχικώ στ(αυ)ροπηγίω της Παναγί(ας) της Επάνω Χρέπας τυχείν εδεήθησαν κ(αι) εξεδόθη κ(α)τ(ά) μήνα Φεβρουάριον ιν(δικτιών)ος αης του ζπθου έτους από της συστάσεως του παντός, εις ασφάλειαν μόνιμον, αποφαινόμεθα δε κ(αι) τούτο, ίνα κοινοβιακώς κ(αι) κ(α)τ(ά) θ(εόν) διάγωσιν οι ενασκούμενοι μοναχοί, εν βάρει αφορισμού τους από θ(εο)ύ, το γάρ κόσμιον θεάρεστο (και) κανονικόν εστι τοις ενασκουμένοις.

† Ιερεμί(ας) ελέω Θ(εο)ύ αρχιεπίσκοπ(ος) Κωνστ(αν)τινουπόλε(ως) νέ(ας) ρώμης και οικουμ(ενικός) π(ατ)ριάρχης.

Σε απογραφή των Ενετών πριν από το 1715, η μονή Επάνω Χρέπας με τα μετόχια της είχε: τρεις ναούς, 19 κελιά ή οικίες, 123 αμπελώνες χέρσους, 9 ελιές, 2 βοσκοτόπους. Στο μοναστήρι φυλάσσονται αρκετά έγγραφα, εκ των οποίων και ορισμένα τουρκικά, που παρέχουν πληροφορίες για τη ζωή της μονής. Επίσης, φυλάσσονται έξι χειρόγραφοι κώδικες· δύο του 17^{ου}, ένας του 18^{ου} και τρεις του 19^{ου} αιώνα.

Στα προεπαναστατικά έγγραφα καταγράφονται από το 1766 διάφορες πράξεις για αγοραπωλησίες: πράξεις αφιερωματικές, δανειστικές, διενέξεις κτηματικές κ.ά. Από ορισμένα έγγραφα συνάγεται ότι οι Τούρκοι επισκέπτονταν συχνά το μοναστήρι.

Μια σειρά ιστορικών γεγονότων που έχουν καταγραφεί στον κτητορικό κώδικα της μονής και σε έγγραφα της Ελληνικής Επανάστασης προσδιορίζουν το ρόλο που έπαιξε η Παναγία της Επάνω Χρέπας σε δύσκολες για τον τόπο στιγμές. Η πολιορκία της Τριπολιτσάς και η καταστροφή των επαναστατών του 1770, καθώς και η εξόντωση των Αλβανών το 1779 είναι από τα γεγονότα που σφράγισαν την ιστορία της μονής.

Ενθύμημα με λανθασμένη χρονολογία «1769 Μαρτίου 19» (τα γεγονότα της πολιορκίας τοποθετούνται μεταξύ 29 Μαρτίου και 9 Απριλίου του 1770, όταν η Τριπολιτσά υπέφερε πολλά από την αποτυχία της πολιορκίας) έχει συντάξει κάποιος απλοϊκός καλόγερος: «1769 Μαρτίου 19- ήρθον να πάρου[ν] τιν χορα και στες δεκατρις του Απριλι ανίξαν τω μπουντρούμι και πίραν τα σκέβι του μοναστίριου τιαυτι ιμέρα επίραν και τα πρόβατα του μοναστιρίου 878 και τι αυτι ιμερα απάνου στο βουνό εκοψαν τον ιγούμενον Καλινικον χρόνον 85 εονια του ι μνιμι».

Στις 13 Μαρτίου του 1770 οι Αλβανοί με επιδρομή άνοιξαν το μπουντρούμι της μονής, πήραν όλα τα φυλασσόμενα σκεύη της, άρπαξαν το ποίμνιο (878 πρόβατα) και σκότωσαν τον ηγούμενο Καλλίνικο.

Στις 9 Ιουνίου 1770, μετά τα Ορλωφικά, ο πασάς της Τριπολιτσάς καλεί όλους τους χωρικούς στο Περθώρι και τους μοναχούς της Επάνω Χρέπας να προσκυνήσουν ζητώντας συγχώρεση για τα γεγονότα. Στο έγγραφο «του μεγαλοπρεπεστάτου αγά αυθέντου μουσελήμαγα Χασάν εφέντη, βεκίλη του υψηλοτάτου αυθέντου Μισίν Ζατέ Μεϊμίθ πασιά» σημειώνεται ότι: «οι κάτοικοι έχουν την έφεσιν και αγάπη δια να προσκυνήσουν και να είναι ραγιάδες, όπως και πρώτα, μα από αγνωσίαν τους αγρίεψαν. Παρά τούτο, όσοι έλθουν και κλαύσουν προσπίπτοντες εις το έλαιος της κραταιάς βασιλείας, θέλουν πάρει την συγχώρησιν και θέλει είναι απείρακτοι… Και να μη λείψετε να φέρνετε και ζαερέ δια να δείξετε με το άργος την υποταγήν…».

Ένα άλλο έγγραφο καταγράφει μια ακόμα συμφορά από την πανώλη που μάστιζε τον Μοριά σε όλη τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας, ενώ σε άλλα έγγραφα καταγράφονται μικρά και μεγαλύτερα καθημερινά συμβάντα από την ιστορία της μονής από το 1791 και εξής.

Σε ειδική αναφορά που υποβάλλει η Επάνω Χρέπα τον Δεκέμβριο του 1797 προς το Πατριαρχείο, υπάρχει μια ζωντανή και παραστατική περιγραφή για την περιουσιακή κατάσταση, αλλά και τη δραματική θέση της μονής που βρισκόταν κάτω από τον τουρκικό ζυγό: «…Οι δούλοι της παραπόδαις, ως επειθείς τα μάλιστα ταις εκκλησιαστικαίς επιταγαίς, δεδώκαμεν καθαρόν λογαριασμόν και

καταγραφήν ακριβή εν καθαρώ καταστίχω, αποδώσαντες και το σιγγίλιον γράμμα σας. Αλλ’ εν τοσούτω και περί τούτων. Ημείς όμως, παναγιώτατε Δέσποτα, και το ημέτερον μοναστήριον τι δοκιμάζομεν καθημερινώς, τι υφιστάμεθα καθ’ ώραν από την αλεπάλληλον άφιξιν των εξωτερικών Μπερμπατών και ετέρων αχρείων Τούρκων, ωσάν όπου πλησιάζομεν της Τριπολιτσάς, δεν ημπορούμεν να φανερώσουμεν. Τα ολίγα γεννήματά μας δεν αρκούσι την απληστίαν τους. Τα ολίγα εφόδια της χρονιάς μας δεν φθάνουν αυτοίς μηδέ το ήμισυ του χρόνου. Και ημείς λοιδορούμενοι, κακοχούμενοι, πληκτιζόμενοι, ραπιζόμενοι, και άλλα μύρια κακά και άτοπα παρ’ αυτών υφιστάμενοι, ημείς ατονήσαμεν πλέον, δεν δυνάμεθα να βαστάξωμεν τα κακά τους. Αν λείψη το έλεος του Θεού και αν δεν προφτάσει και η δυνατή βοήθεια της Εκκλησίας, ερημούται το μοναστήριόν μας, επειδή εγένετο ως σκηνή εν αμπελώνι. Ο ηγούμενός μας Κυρίλλος ωνομάζεται, ανήρ χρηστός και άγρυπνος εις το έργον του. Όθεν είμεθα και παρ’ αυτού ευχαριστημένοι.…».

Εν συνεχεία, στην κατάσταση των περιουσιακών στοιχείων της μονής αναγράφονται αναλυτικά πλήθος αντικειμένων, μια αξιόλογη περιουσία σε ζώα και κτήματα γύρω από το μοναστήρι, μετόχια, καθώς και άγια λείψανα τα οποία φυλάσσονταν στο μοναστήρι.

Η μονή επέζησε κατά την Ελληνική Επανάσταση, ενώ κατά την πολιορκία της Τριπολιτσάς προσέφερε πολύτιμες υπηρεσίες λόγω της θέσης της και της προθυμίας των μοναχών της. Παρόμοιες υπηρεσίες είχε προσφέρει και κατά τα Ορλωφικά.

Διάφορα ενθυμήματα αναφέρουν ότι η μονή λεηλατήθηκε και κάηκε από τους Τούρκους στις 29 Μαρτίου 1821 και ότι κατά τη διάρκεια της Επανάστασης (1821-1828) η μονή προσέφερε για ζωοτροφίες των αγωνιστών 10.000 γρόσια, για πολεμοφόδια 1.000 γρόσια, στην Πελοποννησιακή Γερουσία το 1822 ως δάνειο 1.000 γρόσια, μετρητά κατά διάφορες εποχές 1.500 γρόσια και για το νομισματοκοπείο σκεύη αξίας 1.250 γροσίων. Επιπλέον, τρεις μοναχοί μετείχαν στα πεδία των μαχών.

Σε έκθεση *«περί της καταστάσεως της Μονής Επάνω Χρέπας κατά κεφάλαιο ως η υπ. Αριθ. 149 εγκύκλιος»,* συμπληρωμένη από τον ηγούμενο Κύριλλο στις 19 Ιουνίου 1833, υπάρχουν πολλά στοιχεία για την ιστορία της μονής. Πληροφορούμαστε ότι η μονή πυρπολήθηκε εξολοκλήρου από τον Ιμπραήμ και κατέστη ερείπιο. Στη συνέχεια ο ηγούμενος αναφέρει στοιχεία για την κτιριακή κατάσταση και την περιουσία της μονής.

Η μονή Επάνω Χρέπας διατηρήθηκε ως ανδρώα έως το 1934. Τελευταίος άνδρας ηγούμενος υπήρξε ο Καλλίνικος. Με διάταγμα του μητροπολίτη Μαντινείας

Γερμανού, το 1935, η μονή μετατράπηκε σε γυναικεία.

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

Α) Περιγραφή της μονής – Οικοδομικές φάσεις

Το κυρίως συγκρότημα της μονής έχει σχήμα τραπεζίου. Γύρω από το αίθριο διατάσσονται τρεις πτέρυγες στα βόρεια, τα νότια και τα ανατολικά. Στη δυτική πλευρά το αίθριο ορίζεται με υψηλό μαντρότοιχο, στο μέσον του οποίου ανοίγεται μεγάλη τοξωτή είσοδος. Τα κελιά της νότιας πλευράς, τα οποία και βρίσκονται στην επιφάνεια με τη μεγαλύτερη κλίση του εδάφους, αποτελούν την τελευταία χρονολογικά προσθήκη.

1. Βόρεια πτέρυγα

Ο ναός είναι προσκολλημένος στην ανατολική πλευρά διώροφης πτέρυγας. Το ανατολικό τμήμα της πτέρυγας αποτελείται από δύο επάλληλους θολοσκεπείς χώρους. Στα δυτικά, στο ισόγειο, υπάρχει επίσης θολοσκεπής επιμήκης χώρος, ενώ στον όροφο σειρά δωματίων. Στα νότια διαμορφώνεται στον όροφο κλειστός διάδρομος με σειρά τοξωτών παραθύρων, ενώ στο ισόγειο επιμήκης στοά που δημιουργείται από σειρά πέντε τόξων. Η πρόσβαση στον όροφο γίνεται από κλίμακα που οδηγεί από τη στοά στο διάδρομο. Οι τοίχοι της πτέρυγας είναι λίθινοι, με εξαίρεση τους εσωτερικούς τοίχους του ορόφου και τους τοίχους του διαδρόμου του ορόφου, οι οποίοι είναι πλίνθινοι, όπως και η τοξοστοιχία. Το πάτωμα του διαδρόμου, όπως και η κλίμακα, είναι κατασκευασμένα από οπλισμένο σκυρόδεμα. Η στέγη είναι ξύλινη.

Ο τρόπος με τον οποίο το καθολικό προσκολλάται στη βόρεια πτέρυγα, χρησιμοποιώντας για δυτικό τοίχο τον ανατολικό τοίχο του κτίσματος με τους επάλληλους θολοσκεπείς χώρους, φανερώνει πως το κτίσμα αυτό προϋπήρχε. Από παλαιά φωτογραφία του αρχείου Λαμπάκη προκύπτει πως το εν λόγω κτίσμα ήταν μάλλον σύγχρονο με τον επιμήκη θολοσκεπή χώρο του ισογείου. Πρόκειται δηλαδή για παλαιά πτέρυγα με θολοσκεπείς χώρους και πολύ παχείς τοίχους, που ανάγεται στην παλαιότερη φάση της μονής. Σε νεότερη εποχή, πιθανώς το 1861, ημερομηνία που αναγράφεται στην επιγραφή πάνω από την κεντρική θύρα εισόδου, φαίνεται πως προστέθηκε ο όροφος της βόρειας πτέρυγας και ο δυτικός μανδρότοιχος. Η πτέρυγα αναμορφώθηκε το 1937, όταν προστέθηκε η τοξοστοιχία και ο κλειστός διάδρομος, διαμορφώθηκε εκ νέου ο εσωτερικός χώρος με τοίχους από πλινθοδομή και κατασκευάστηκε ενιαία στέγη, μετά από υπερύψωση του δυτικού τμήματος του ορόφου. Όπως προκύπτει από τη σύγκριση με τη φωτογραφία του αρχείου Λαμπάκη και τη μελέτη των κουφωμάτων, στη φάση αυτή ανοίχθηκαν και τα τοξωτά παράθυρα στη βόρεια όψη.

2. Νότια πτέρυγα

Η νότια πτέρυγα είναι τριώροφη. Το υπόγειο καταλαμβάνει μόνο το κεντρικό τμήμα και η πρόσβαση σε αυτό γίνεται από εγκάρσια διατεταγμένη απότομη κλίμακα. Στο ισόγειο και στον όροφο διατάσσονται σε παράθεση μικρά δωμάτια. Η πρόσβαση στον όροφο γίνεται από εξωτερική κλίμακα στο δυτικό μέρος του κτιρίου και τα δωμάτια διατάσσονται κατά μήκος διαδρόμου, ο οποίος βλέπει προς την πλευρά του αιθρίου. Στο ισόγειο, τα δωμάτια έχουν πρόσβαση μέσα από ανοιχτή στοά που δημιουργείται από σειρά έξι τόξων, όμοια με αυτήν της βόρειας πτέρυγας. Στα νότια, τα δωμάτια του ορόφου έχουν έξοδο σε εξώστες. Στη βορειοδυτική γωνία της πτέρυγας βρίσκεται παλαιός φούρνος.

Οι τοίχοι του υπογείου και του ισογείου είναι λίθινοι, ενώ οι τοίχοι του ορόφου και η τοξοστοιχία είναι από πλινθοδομή. Το υπόγειο χρησιμεύει ως αποθήκη, το ισόγειο ως αποθηκευτικός χώρος και στον όροφο διατάσσονται τα κελιά των μοναχών με το μεγαλύτερο δωμάτιο να λειτουργεί ως καθιστικό-χώρος υποδοχής.

Το υπόγειο και το ισόγειο πιθανώς να ανήκουν σε μια από τις παλαιές οικοδομικές φάσεις της μονής. Το βέβαιο είναι πως στη φωτογραφία του αρχείου Λαμπάκη δεν υπήρχε ο όροφος.

3. Ανατολική πτέρυγα

Η ανατολική πτέρυγα έχει σχήμα πεπλατυσμένου Π. Στα νότια του καθολικού έχει προσκολληθεί μικρό μονόχωρο παρεκκλήσιο αφιερωμένο στην αγία Παρασκευή.

Στα δυτικά του παρεκκλησίου υπάρχει προθάλαμος, πιθανώς μεταπολεμικά κατασκευασμένος, στο δώμα του οποίου εδράζεται μικρό κωδωνοστάσιο από οπλισμένο σκυρόδεμα. Στα νότια του παρεκκλησίου, τον όροφο καταλαμβάνει μεγάλη επιμήκης αίθουσα, που έχει πρόσβαση στον κλειστό διάδρομο στα δυτικά της, παράλληλα στον οποίο εφάπτεται επιμήκης εξώστης ακόμα δυτικότερα.

Στο ισόγειο της πτέρυγας υπάρχουν δυο μικροί και σκοτεινοί θολωτοί χώροι με μικρές τοξωτές εισόδους από το αίθριο, κάτω από ένα μεγάλο ισχυρό τόξο. Βορείως αυτών, ένα στενό διαβατικό οδηγεί από το αίθριο στο χώρο ανατολικά της μονής. Οι τοίχοι είναι λίθινοι, με εξαίρεση τον τοίχο που ορίζει τον κλειστό διάδρομο του ορόφου, που είναι πλίνθινος. Οι θολωτοί χώροι του ισογείου φαίνεται ότι ανήκουν στις πρώτες οικοδομικές φάσεις της μονής. Ο σημερινός όροφος ανήκει σε κάποια επόμενη φάση, πιθανόν μετεπαναστατική.

Νοτιότερα διατάσσεται κτίσμα με κάτοψη σε σχήμα Γ, το οποίο ανήκει ως φαίνεται σε ξεχωριστή από τα όμορά του κτίσματα οικοδομική φάση. Το κτίσμα αυτό καταλαμβάνει τη νοτιοανατολική γωνία της μονής και αναπτύσσεται σε τρεις στάθμες.

Στα ανατολικά προστέθηκε διώροφο κτίσμα για την εξυπηρέτηση των λειτουργικών αναγκών της μονής, ενώ αργότερα προστέθηκε επιπλέον όροφος. Επίσης, στα δυτικά της δυτικής πτέρυγας υπάρχουν δύο διώροφα προσκτίσματα.

Β) Περιγραφή του καθολικού

Το καθολικό καταλαμβάνει τη βορειοδυτική γωνία του συγκροτήματος. Πρόκειται για μονόχωρη καμαροσκέπαστη βασιλική, η οποία επεκτάθηκε κατά 2,20 μ. προς τα δυτικά. Οι εσωτερικές διαστάσεις του ναού, συμπεριλαμβανομένης και της επέκτασης, είναι 9,00 × 3,65 μ., ενώ το πάχος της εξωτερικής τοιχοποιίας 0,90 μ. Στην ανατολική πλευρά υπάρχει η ημικυκλική κόγχη του ιερού βήματος, η οποία διατρυπάται από φωτιστική θυρίδα που πλαισιώνεται από ορθογώνιους ασβεστόλιθους μέχρι το ύψος της ποδιάς και στο μέσο κοσμείται με πλίνθινη οδοντωτή ταινία.

Εκτός από την κόγχη του ιερού βήματος, υπάρχουν εσωτερικά άλλες τρεις κόγχες εγγεγραμμένες στην τοιχοποιία. Από αυτές, η κόγχη της βορειοανατολικής γωνίας, στην οποία βρίσκεται η πρόθεση, είναι κυκλική, ενώ οι άλλες δύο είναι ορθογώνιας διατομής.

Στα δυτικά υπάρχει καμαροσκεπής νάρθηκας, ο ανατολικός τοίχος του οποίου έχει καθαιρεθεί, έτσι ώστε να ενοποιηθεί ο χώρος με τον κυρίως ναό. Η ύπαρξη του διαχωριστικού τοίχου τεκμαίρεται από τη διακοπή στην αντίστοιχη θέση του

τοιχογραφικού διακόσμου και τη διαφορετική στάθμη του κλειδιού του θόλου του νάρθηκα ως προς το θόλο του κυρίως ναού.

Ο ναός, εκτός από τη δυτική επέκταση, έχει υποστεί αρκετές ακόμη επισκευές και προσθήκες. Το 1937 προστέθηκε στη νότια πλευρά το παρεκκλήσι της Αγίας Παρασκευής, το ιερό βήμα του οποίου κοσμείται με νεότερο δίλοβο άνοιγμα.

Η είσοδος του ναού βρίσκεται στη νότια πλευρά. Υπάρχει μια αλλοιωμένη θύρα στο νάρθηκα και μία στον κυρίως ναό. Στο θύρωμα του κυρίως ναού, το οποίο είναι νεότερο, έχει χρησιμοποιηθεί σε δεύτερη χρήση βυζαντινό ανάγλυφο επιστύλιο τέμπλου. Ο ναός εσωτερικά φωτίζεται κυρίως από ένα μικρό ορθογωνικό παράθυρο στα βόρεια. Στα ανατολικά βρίσκεται ορθογωνικό παράθυρο στην κόγχη του ιερού και ένας μικρός φεγγίτης ακριβώς κάτω από το κλειδί της καμάρας. Το τέμπλο είναι νεότερο, πιθανώς σύγχρονο με την επισκευή του ναού το 1937.

Η τοιχοποιία του καθολικού, ήδη από την εποχή της επίσκεψης του Ν. Κ. Μουτσόπουλου στο μοναστήρι, είχε επιχριστεί με παχύ ασβεστοκονίαμα. Από ορισμένες ενδείξεις προέκυπτε το συμπέρασμα ότι αποτελούνταν από αργούς ασβεστόλιθους με ασβεστοκονίαμα ως συνδετικό υλικό, γνώρισμα των κατασκευών της εποχής της Τουρκοκρατίας. Στην παραπάνω υπόθεση συμβάλλει και η παρατήρηση της εξωτερικής μορφής της κόγχης του ιερού βήματος, η οποία παρουσιάζεται ογκώδης και καταλαμβάνει όλο σχεδόν το χώρο της ανατολικής εξωτερικής πλευράς. Άλλο γνώρισμα της εποχής της Τουρκοκρατίας είναι η διαμόρφωση του ανατολικού παραθύρου της κόγχης του ιερού, καθώς και η θέση στην οποία βρίσκεται η οδοντωτή ταινία.

Οι τρεις κόγχες στη θέση αυτή παρατηρούνται και σε άλλους ναούς γειτονικών περιοχών της Αρκαδίας, όπως στο ναό της Κοιμήσεως στη Δημητσάνα και στο ναό του Αγίου Ιωάννου Ζυγοβιστίου, ενώ παρόμοια διαμόρφωση της ανατολικής κόγχης παρατηρείται στον Άγιο Νικόλαο Ζυγοβιστίου και στον Άγιο Παντελεήμονα Στεμνίτσας.

Ο τύπος του δρομικού μονόχωρου ναού, ο οποίος καλύπτεται με θόλο, απαντά σε όλη την Πελοπόννησο και την υπόλοιπη Ελλάδα ήδη από τους βυζαντινούς χρόνους. Επικράτησε ωστόσο κατά τη μεταβυζαντινή περίοδο ιδιαίτερα σε ανεξάρτητα παρεκκλήσια και εξωκκλήσια και σπανιότερα σε καθολικά μονών, τα οποία προέκυψαν ιδίως από ασκητήρια.

ΓΛΥΠΤΙΚΗ

Ως υπέρθυρο της νότιας θύρας του καθολικού έχει χρησιμοποιηθεί ενιαίο ορθογώνιο μάρμαρο διαστάσεων 0,99 × 0,14 μ. και ύψους 0,16 μ. Σε αυτό

παριστάνονται εντός διαδοχικά συνεχόμενων κύκλων πλοχμών, πυροστρόβιλοι και ρόδακες μαζί με φύλλα από τους κόμβους των πλοχμών. Το μαρμάρινο υπέρθυρο, αποκεκρουμένο στα άκρα του, έχει τοποθετηθεί στη συγκεκριμένη θέση σε δεύτερη χρήση. Ο Ν. Κ. Μουτσόπουλος θεωρεί πιθανή τη μεταφορά του συγκεκριμένου γλυπτού από τη Μαντινεία και το χρονολογεί στον 11^{ο} αιώνα. Ο Τ. Α. Γριτσόπουλος το χρονολογεί στα βυζαντινά χρόνια πριν από τη Φραγκοκρατία και θεωρεί ότι είχε χρησιμοποιηθεί ως τμήμα του τέμπλου του ναού της αρχικής μονής.

Με το ανωτέρω υπέρθυρο σχετίζονται δύο ακόμη σωζόμενα ισοπλατή γλυπτά, με διακόσμηση, τα οποία έχουν διασωθεί στο υπόγειο της μονής. Στο ένα, διαστάσεων 0,26 × 0,32 μ., υπάρχει ανάγλυφη διακόσμηση με φλογόσχημα φύλλα, τετράγωνη άγκυρα με διπλό μίσχο ελισσόμενο και φύλλα. Στο δεύτερο γλυπτό, διαστάσεων 0,77 × 0,32 μ., παριστάνονται παρόμοια μοτίβα σε μια περισσότερο φθαρμένη παράσταση.

Όταν ο Γ. Λαμπάκης επισκέφθηκε τη μονή στις 28 Αυγούστου 1895, ανέφερε τα εξής: *«εν τη Μονή ταύτη εύρηνται πλείστα αναγεγλυμένα μάρμαρα του Θ΄ αιώνος, κοσμούμενα δια ποικίλων φυλλωμάτων».* Προφανώς, θα είχε εντοπίσει και το υπέρθυρο το οποίο χρονολόγησε στον 9^{ο} αιώνα.

Ως Αγία Τράπεζα του καθολικού έχει χρησιμοποιηθεί μαρμάρινη πλάκα, διαστάσεων 1,00 × 0,74 × 0,21 μ., πιθανώς θωράκιο, στη μία όψη του οποίου παριστάνεται σταυρός με κεραίες που διαπλατύνονται στα άκρα και καταλήγουν σε λεπτά τρίγωνα, η βάση στηρίζεται πάνω σε κύκλο που κάτω απολήγει σε τρίγωνο, τα δε πλάγια άκρα έχουν κάτω κόσμημα δύο φλογόσχημα φύλλα και στις γωνίες ρόδακες κατά ζεύγη. Ο σταυρός, που αποτελεί και το κύριο θέμα της παράστασης, έχει ως ξεχωριστό εξωτερικό κόσμημα από τη βάση του, αναρριχώμενο φυτό, το οποίο διαμορφώνεται αρχικά με τρεις σπειροειδείς έλικες συμμετρικά διατεταγμένους. Το θέμα του θάλλοντος σταυρού εντός θριαμβευτικής αψίδας αποτελεί ιδιαίτερα προσφιλές θέμα στη διακόσμηση βυζαντινών τέμπλων. Επί του οριζόντιου στελέχους του σταυρού έχει χαραχθεί μεταγενέστερα:

† ΓΑΒΡΙΗΛ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ

Πιθανώς το θωράκιο κατά τον 17^{ο} αιώνα χρησιμοποιήθηκε για κάλυψη του τάφου του ιερομονάχου. Σύμφωνα με τον Ν. Κ. Μουτσόπουλο, το θωράκιο χρονολογείται στον 11^{ο} αιώνα και κατά την παράδοση των μοναχών μεταφέρθηκε από το χώρο της Μαντινείας για να γίνει επιτάφια πλάκα του Γαβριήλ.

Οι απόψεις των μελετητών διίστανται τόσο ως προς τη χρονολόγηση των

γλυπτών, όσο και ως προς την αρχική τους θέση. Ο Γ. Λαμπάκης τα χρονολόγησε στον 9ο αιώνα. Ο Ν. Κ. Μουτσόπουλος υποστηρίζει ότι έχουν μεταφερθεί από τη Μαντινεία και τα χρονολογεί στον 11ο αιώνα, ενώ ο Τ. Α. Γριτσόπουλος, αλλά και οι Ν. Αντωνακάτου – Τ. Μαύρος σε νεότερη μελέτη τους υποστηρίζουν ότι τα γλυπτά πιθανώς ανήκουν σε βυζαντινό κτίσμα που υπήρχε στη μονή προ Φραγκοκρατίας, το οποίο θα μπορούσε να ήταν, αν όχι του 9ου, πιθανώς μεταξύ του 10ου και 11ου αιώνα. Η ύπαρξη των ανωτέρω αναγλύφων μπορεί να υποστηρίξει την υπόθεση ότι η μονή Επάνω Χρέπας κτίστηκε αρχικά τον 10ο ή 11ο αιώνα.

ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

Το μονόχωρο καθολικό της μονής έφερε τοιχογραφίες, όπως και η δυτική επέκτασή του. Ωστόσο, η επιφάνεια των τοιχογραφιών έχει καλυφθεί από παχύ στρώμα αιθάλης, ενώ λόγω της υγρασίας σε πολλά σημεία έχουν καταπέσει τα κονιάματα, τα οποία και έχουν αντικατασταθεί με σύγχρονα ασβεστοχρίσματα.

Από τα ευδιάκριτα σωζόμενα τμήματα τοιχογράφησης διακρίνονται οι 24 Οίκοι του Ακάθιστου Ύμνου σε ισομεγέθεις πίνακες μέσα σε πλαίσια. Υψηλότερα διακρίνονται ο Βίος, το Πάθος και τα Θαύματα του Ιησού. Στο τέλος του νότιου τοίχου η Προδοσία. Στον βόρειο τοίχο διακρίνονται σχηματοποιημένα βουνά και κατώτερα πολυπρόσωπη παράσταση με τον Ιησού κατακείμενον στο έδαφος μετά την Αποκαθήλωση, παράσταση ιδιαίτερα ασυνήθιστη.

Στο κέντρο του θόλου, αντί τρούλλου, έχει τοποθετηθεί η παράσταση του ένθρονου Παντοκράτορα, ο οποίος περιβάλλεται από ουράνιες δυνάμεις. Στις γωνίες έχουν τοποθετηθεί οι ευαγγελιστές, όπως συνηθίζεται να συμβαίνει στα σφαιρικά τρίγωνα. Στο ιερό, την κόγχη, την πρόθεση και το διακονικό οι περισσότερες παραστάσεις σώζονται αμυδρά, με εξαίρεση ορισμένες παραστάσεις με μαρτύρια αποστόλων και αγίων, καθώς και την Άκρα Ταπείνωση, οι οποίες διατηρούνται καλύτερα.

Ο Λαμπάκης ανέφερε ότι υπήρχαν πολλά ακιδογραφήματα του 16ου αιώνα πάνω στις αγιογραφίες. Σύμφωνα με τον Γριτσόπουλο, ο αγιογράφος ανήκει στην Κρητική Σχολή και το έργο του θα πρέπει να χρονολογηθεί το αργότερο στον 16ο αιώνα. Χρησιμοποιεί γαιώδη χρώματα σε παραλλαγές της ώχρας και δίνει έμφαση στα πρόσωπα, τα οποία αποδίδει με ευγένεια και βαθιά πνευματικότητα.

Ο δυτικός τοίχος ανήκει στην προέκταση του μνημείου, όπου εργάστηκε άλλος μεταγενέστερος αγιογράφος. Εκεί, σαν να πρόκειται για νάρθηκα, απεικόνισε την *Πάσα Πνοή*. Σε κεντρικό κύκλο παριστάνεται ο Ιησούς σε δόξα μέσα σε ανοικτό βιβλίο και σε δεύτερο κύκλο δεκάδες ιερατικά πρόσωπα μέσα σε μικρούς κύκλους

σχηματίζουν ζωφόρο γύρω από τον Ιησού, ενώ την παράσταση πλαισιώνουν δύο ταινίες σε κόκκινο χρώμα. Οι τοιχογραφίες αυτές χρονολογούνται πιθανώς στον 18ο αιώνα. Χαρακτηριστικό της παιδευτικής ικανότητας του αγιογράφου είναι η μεταφορά του στίχου από τον 148ο Ψαλμό «*ΕΝΗΤΕ ΤΟΝ ΚΝ ΕΚ ΤΗΣ ΓΗΣ ΔΡΑΚΩΝΤΕΣ ΚΙ ΠΑΣΕ ΑΒΙ ΣΥ ΠΥΡ*».

ΕΠΙΓΡΑΦΕΣ

Οι Ν. Αντωνάκου – Τ. Μαύρος αναφέρουν ότι κατά την επίσκεψή τους στο χώρο της μονής εντόπισαν στο προαύλιο πλάκα παλαιότερης κρήνης (0,38 × 0,53 μ.) με λιτή διακόσμηση και την επιγραφή (πιθανόν χαραγμένη από τον ηγούμενο Καλλίνικο):

1742

ΚΛΝΚ ΙΡΜΝΧ

Επίσης, μέσα στα υπόγεια της μονής εντόπισαν μαρμάρινη πλάκα (0,55 × 0,25 μ.) με την ακόλουθη επιγραφή:

ΓΕΓΟΝΕ Η ΠΑΡΟΥΣΑ

ΑΝΑΚΕΝΙΣΙΣ ΤΩΝ Κ(ΕΛ)

ΛΙΟΝ ΤΟΥΤΟΝ ΔΙΑ

ΣΙΝΡΟΜΙΣ ΤΟΥ

Και άλλη μαρμάρινη πλάκα (0,52 × 0,25 μ.) με την επιγραφή:

1690 ΔΙΑ ΣΥΝΔ

ΡΟΜΗΣ ΤΟΥ ΠΑΝΟΣΙΟ

ΤΑΤΟΥ ΣΕΡΑΦΙΜ ΙΕΡΟ

ΜΟΝΑΧΟΥ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

– Αλεξόπουλος Ν. Κ., *Μεσαιωνική Πελοπόννησος*, Αθήνα 1959, σ. 220-221

– Αντωνάκου Ντ. – Μαύρος Τ., *Ελληνικά Μοναστήρια. Πελοπόννησος*, τ.. Β΄, Μονές Αρκαδίας, Αθήνα 1979, σ. 4

– Ασλανίδης Κλ. – Πινάτση Χ., *Μελέτη λειτουργικής αναδιαρθρώσεως, συντηρήσεως και αποκαταστάσεως Ι. Μ. Κοιμήσεως της Θεοτόκου Επάνω Χρέπας Αρκαδίας*

, 2007

– Γριτσόπουλος Τ. Α., «Μονή Επάνω Χρέπας», *Μνημοσύνη* 1 (1967) σ. 201

– Γριτσόπουλος Τ. Α., *Ιστορία της Τριπολιτσάς* , τ. Α΄, Αθήναι 1972, σ. 232

– Λαμπάκης Γ., «Περιηγήσεις ανά την Ελλάδα», *ΔΧΑΕ* 3 (1903) σ. 21-22

– Λέκκος Ευ. Π., Τα Μοναστήρια του Ελληνισμού. Ιστορία – παράδοση – τέχνη, τ. Β', Αθήνα 1998, σ. 79-80

– Μητροπολίτου Μαντινείας και Κυνουρίας Αλέξανδρου, *Τα μοναστήρια της Μαντινείας*, Αθήναι 2000, σ. 209-224

– Μουτσόπουλος Ν. Κ., *Αι παρά την Τρίπολιν μοναί Γοργοεπηκόου, Βαρσών και Επάνω Χρέπας, από αρχιτεκτονικής ιδίως απόψεως, Ε.Ε.Β.Σ.,* ΕΤΟΣ ΚΘ΄, 1959, σ. 436

– Μουτσόπουλος Ν., *Η αρχιτεκτονική των εκκλησιών και των μοναστηρίων της Γορτυνίας,* Αθήνα 1956, σ. 147

Σαραντάκης Π., *Αρκαδία, τα μοναστήρια και οι εκκλησίες της. Οδοιπορικό 10 αιώνων,* Αθήνα 2000, σ. 23-25
ΦΩΤΟ: arcadiaportal.com